

Поняття і правова регламентація банківської таємниці в законодавстві України

Людмила Ляшенко

*здобувачка вищої освіти ступеня Магістр
спеціальність 081 «Право»,
освітня програма «Господарське право»,*

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Вікторія Корольова

*доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
ORCID: 0000-0003-2998-6144*

Необхідність існування банківської таємниці пов'язана з тим, що здійснення банківських операцій і банківської діяльності в цілому, а також укладення конкретних банківських угод певною мірою передбачають одержання, переробку, збереження та використання інформації, яка зазвичай має високу економічну та іншу цінність. Такий підхід відомих науковців і практиків до розуміння цієї категорії насамперед зумовлений економічною доцільністю та цілеспрямованістю відносин банк-клієнт.

Відносини, що виникають стосовно банківської таємниці, «пронизують всю сферу банківської діяльності», а тому вона є надзвичайно важливим елементом такої діяльності. Розвиток економічних відносин і, зокрема, валютних, кредитних і фінансових операцій та їх правового регулювання безпосередньо впливає на генезу уявлень науковців про обов'язкові елементи, а іноді й про загальну правову сутність банківської таємниці. Крім того, слід урахувати, що на сьогоднішній день досить гостро постало питання боротьби з організованою злочинністю, що використовує банківські організації для розміщення тіньових капіталів та отримання високих прибутків. Усе це обумовлює трансформацію розуміння правового режиму банківської таємниці.

Цікавим є визначення банківської таємниці, що наведено у Фінансово-кредитному словнику. У словнику банківська таємниця визначається як «різновид комерційної таємниці й полягає в тому, що капіталістичні фірми та банки приховують один від одного й від держави відомості про свої операції з метою закріплення за собою високих прибутків і ухилення від сплати податків» [1].

Законодавча дефініція банківської таємниці закріплена у ст.1076 ЦК України, відповідно до якої банківська таємниця-це відомості банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта [2]. А згідно зі ст.60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банківська таємниця-це Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним або стала відомою третім особам при наданні послуг банку або виконанні функцій, визначених законом, а також визначена у цій статті інформація про банк є банківською таємницею [3].

Як бачимо, до сфери банківської таємниці закон ще відносить інформацію не лише клієнта, але й третіх осіб, що стала відомою внаслідок обслуговування клієнта. Водночас ЦК України залишає поза банківською таємницею інформацію про клієнтів іншого банку, зазначену у документах, угодах та операціях клієнта.

Однак і наведене у вказаному законі визначення не позбавлене недоліків. Так, наведена у Законі України «Про банки та банківську діяльність» дефініція захищає інтереси виключно клієнтів банку. Наявність такого формулювання в законі позбавляє права банківську таємницю осіб, які в минулому були клієнтами банку, але перестали ними бути в порядку, встановленому законодавством та/чи укладеним з банком договором (наприклад, після розірвання договору про розрахунково-касове обслуговування, або припинення дії кредитного договору тощо).

Перелік відомостей, які складають банківську таємницю, не є виключним, але надає змогу чітко визначити, що саме законодавець розглядає як банківську таємницю. Саме тому важливо, щоб у цьому переліку були закріплено відомості, які належать саме до банківської таємниці.

До переліку відомостей, які складають банківську таємницю, повинні бути включені персональні дані клієнта, отримані банком. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [4], персональні дані-це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Коло відомостей, які складають персональні дані, дещо ширший, ніж той, що підпадає під поняття банківської таємниці, і також потребує захисту. Можна погодитися із зауваженням стосовно того, що до відомостей, які становлять банківську таємницю, слід відносити паспортні дані клієнта; кількість рахунків, відкритих клієнтом у даному банку; відомості про предмет, зміст та умови укладених між банком та клієнтом договорів; дані про дати, по яких банк нараховує проценти за рахунками (вкладами) клієнта, про дати, коли клієнт знімає згадані нарахування; картки із зразками підписів клієнта; договори банківського вкладу; відомості про сімейний стан клієнта, стан здоров'я тощо [4]. Очевидно, що зазначені вимоги стосуються лише клієнтів банку-фізичних осіб. Для юридичної особи цей перелік повинен бути відповідно скоригований та розширений за рахунок статутних та інших документів, які використовуються банком у процесі обслуговування й учинення банківських операцій.

Таким чином, ураховуючи історичний досвід і чисельні спроби визначення природи банківської таємниці, можна зробити висновок, що закріплене на законодавчому рівні визначення банківської таємниці потребує змін і доповнень для того, щоб воно максимально повно відображало сутність цього інституту і відповідало сучасним стандартам інформаційних відносин.

З одного боку, банківська таємниця захищає інтереси клієнта й забороняє, за загальним правилом, доступ третіх осіб (у тому числі держави в особі державних органів) до інформації, яка стосується клієнта банку. З іншого боку, норми, що регулюють правовідносини, пов'язані з банківською таємницею, закріплюють

на законодавчому рівні виняткові випадки та порядок такого доступу в інтересах держави.

Правові відносини в найзагальнішому сенсі можна визначити як суспільні відносини, що врегульовані правом та знаходяться під охороною держави, учасники яких виступають як носії взаємно кореспондуючих юридичних прав та обов'язків. До складу правовідносин входять такі елементи: суб'єкти, об'єкт, зміст правовідносин, що включає в себе суб'єктивне право та обов'язок.

Правовідносини банківської таємниці є відносинами з чітко визначеним суб'єктивним складом. Вони виникають виключно як правові відносини й інакше існувати не можуть, а тому становлять собою особливий вид суспільних відносин. Специфічний характер обов'язку банку та інших володільців або розпорядників баз персональних даних, які зобов'язані обробляти персональні дані, що належать до банківської таємниці щодо втримання від учинення дій з розголошення інформації, зумовлює переважно пасивний характер правовідносин.

Проте сутність правового поняття «банківська таємниця» має перш за все цивільно-правову природу. Про це свідчить, насамперед, те, що банківська таємниця як один із видів інформації є об'єктом цивільних прав, а правовідносини, що складаються з приводу банківської таємниці, виникають із моменту укладення певного цивільно-правового договору про надання банківських послуг. Цивільно-правові витоки банківської таємниці також підтверджуються тим, що відповідна дефініція закріплена в нормах Цивільного кодексу України (ст. 1076) [2].

Як бачимо, поняття банківської таємниці розглядається через призму такої правової категорії, як інформація. Разом із тим не можна їх ототожнювати, адже інформація є елементом того правового режиму, який забезпечує збереження банківської таємниці.

Взагалі, під таємницею необхідно розуміти інформацію, що має певну цінність через її невідомість, обмежений доступ до неї й наявність заходів охорони її конфіденційності. Діалектика феномена таємниці виявляється в її подвійному, полярному характері-для власників цієї інформації вона не є таємною, а для осіб, які не мають доступу до такої інформації, вона-таємниця. Суть механізму таємниці й реалізується через систему доступу до відповідної інформації, який поєднує в собі певні заборони й зобов'язання.

Проаналізувавши природу й правовий режим банківської таємниці, можна дійти висновку, що банківська таємниця належить до такого виду інформації з обмеженим доступом, як таємна інформація, та має відповідний правовий режим використання. Проте, розглядаючи правове регулювання інформаційних відносин в Україні, необхідно наголосити на головній проблемі-безсистемності правових норм та змішуванні правових режимів, що ускладнює застосування й захист як банківської, так і інших видів таємниць. Саме тому необхідно усунути ці недоліки правового регулювання інформаційних відносин Україні шляхом розроблення єдиного документа, за допомогою якого здійснювалося б

це регулювання.

Суттєвим недоліком чинного законодавства є те, що банківська таємниця не поширюється на відомості про майно, яке клієнти зберігають у банку. Тому, оскільки послуги надання в оренду банківських скриньок дедалі більше стають в Україні популярними (особливо на фоні кризи банківського сектора та непевності людей у стабільності банків, в яких вони можуть відкрити рахунки), вочевидь, вказаний недолік потребує виправлення та конкретизації відомостей, які становлять банківську таємницю (зокрема, доповнення їх відомостями про власника майна, його вартість, кількість, заощадження тощо).

Ключові слова: банківська таємниця; законодавство України; регламентація.

Список використаних джерел

1. Фінансово-кредитний словник URL: <http://economics.niv.ru/doc/dictionary/financial-credit/index-193.htm#193>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
3. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>